

Videnskab og kunst

"Himlen fortæller om Guds herlighed, hvælvingen beretter om hans hænders værk" (Sl 19,2).

Hovedtanke

Videnskab og kunst genspejler menneskers tænkning og erfaring. Kunst og videnskab er Guds gaver, som også troende mennesker til alle tider har udøvet og forsket i.

Introduktion

Omkring år 1523 kom astronomen Nikolaus Kopernikus (1473-1543) på grund af iagttagelser af planeternes baner omkring solen til erkendelsen af, at det ikke er solen der kredser om jorden. Alle planeterne, og dermed også jorden, kredser om solen. Han tøvede længe med at offentliggøre sin viden, fordi han gennem flere iagttagelser ønskede at præcisere den. Det stod ham klart, at kirken ikke var åben for hans tanker. Først få år inden hans død blev de udgivet offentligt. Straks satte Rom udgivelseerne på listen over forbudte skrifter. Også Luther afviste dem kategorisk og kaldte Kopernikus for en nar.

Ernst Barlach (1870-1938), der i 1920'erne var en meget høj værdsat billedhugger, gik nye veje, når det gjaldt om at skabe mindesmærker for de faldne i 1. Verdenskrig. I stedet for at heroisere soldaternes død, gjorde han menneskers lidelse, fornedrelse og undertrykkelse synlig. Det passede ikke i nazisternes kram, og de angreb hans kunst ved at klassificere den som "vanartet kunst" (entartete Kunst). I 1937 blev hans arbejder fjernet fra museer og det offentlige rum. Barlach fik forbud mod at udstille sine værker.

Disse eksempler viser, at videnskab og kunst altid har skullet forsvare sig mod forbehold. Religioner er ligeledes tilbøjelige til på grund af overleverede verdensanskuelser at tilbagevise ny viden og erkendelse. Videnskabelige opdagelser og kunstneriske værker burde dog kunne tale for sig selv. For at kunne vurdere kunstværker er det nødvendigt, at man lytter til deres tale.

Kristen karakterudvikling og dannelse er ikke fjendtligt stemt overfor videnskab og kunst, men møder dem med velvilje og åbenhed. De er Guds gaver, der bør indtage den rette plads i vores liv.

Videnskab og forskning i Bibelen

1 Kong 5,12-14
Job 36,27-37,13

**Hvilke kvalifikationer er Salomon berømt for?
Hvilket budskab er væsentligt for mig, når jeg læser afsnittet fra
Jobs Bog?**

Baggrund

I oldtiden prøvede man også på at forstå verden (f.eks. naturfænomener) og livet. Man ordnede og forstod ikke verden efter udelukkelsesprincippet (at noget er enten det ene eller det andet), men efter akkumuleringsmetoden. Jo nøjagtigere udsagn man kunne komme med om en sag, desto nærmere kom man sin viden om den. Iagttagelse, samle og kategorisere var kernen i forskningen dengang. Naturobservationer blev samlet på lister, og således opnåede man en altomfattende naturviddom. Iagttagelser vedrørende livet samledes i lister af ordsprog, som også udveksledes hen over landegrænser. F.eks. blev Ordsprogenes Bog, livsviddommens bog, til på denne måde. Man taler om oldtidens videnskab som "listevidenskab", som også prægede tænkningen i Israel.

1 Kong 5,12-14 viser, at evnen til at opsamle viden om livet og naturen var lig med visdom. I Salmernes Bog (Sl 104 og 148), men først og fremmest i Guds taler i Jobs Bog, findes lister af meteorologiske fænomener eller zoologiske lister som i Job 38-39. Job 38 gør dog klart, at ingen har ret til at "kategorisere" og vurdere Guds gerninger, fordi Gud er Gud, og han handler suverænt.

Til fordybelse

Videnskab og forskning – forsøget på at forstå verden – adskilles i Bibelen ikke fra troen, men de vurderes heller ikke negativt. Akkumuleringsmetoden er ganske vist gammel, dog kan den også i dag hjælpe med til at lade tingene stå side om side, inden man forhaster sig med at bedømme dem og de mennesker, der beskæftiger sig med dem.

"I tro fatter vi..."

Rom 1,18-21
Hebr 11,3

Hvad mener forfatterne om muligheden for at erkende Gud i hans skaberværk?

Baggrund

Paulus viser, at såvel jøder som hedninger har fjernet sig fra Gud – hver på sin måde. Mennesket er skyldig på grund af dets foragt for Gud og på grund af dets uretfærdighed overfor sine medmennesker. Men Gud ønskede at nå dem, idet han åbenbarede sig i sit skaberværk. Han har taget skabelsen til vidne om sin skabermagt, som udtrykkes i hans vidnesbyrds fasthed og hans trofasthed (sml. Sl 19,8; 104). Paulus deler den hos jøder og grækere udbredte tanke om, at Gud kan erkendes gennem sine gerninger i skaberværket. Men frelsen åbenbarer Gud udelukkende i Kristus.

Brevet til Hebræerne på den anden side gør det klart, at spørgsmålet om, hvor de synlige ting kommer fra, ikke kan besvares ud fra disse. Det er kun i troen, at man på grundlag af ordet og løftet kan anerkende skabelsen som Guds værk.

Til fordybelse

Når Paulus kritiserede sine samtidige, var det, fordi de havde viden om Gud, men ikke opførte sig tilsvarende. Vores medmenneskers tænkning i dag er derimod præget af den rationalistiske oplysnings-tid, af moderne ateisme, darwinisme og sidst, men ikke mindst, af to ødelæggende verdenskrige og de konflikter, der fulgte derefter. I dokumentarfilm ser vi rørende social adfærd hos dyr på den ene side, men på den anden side ser vi også en højtudviklet specialisering i at dræbe og fortære andre dyr. Det (post)moderne menneske behøver ikke nødvendigvis at komme til at tro på en kærlig og retfærdig Gud gennem naturen. Mennesket, der er skeptisk overfor troen på en skabergud, fortjener respekt og medfølelse og ikke arrogant belæring.

Til eftertanke

Hvordan kan en samtale med nogen, der afviser en skabergud, blive værdifuld for begge parter?

Tro på skaberens trofasthed

Sl 19,2-7
1 Mos 3,6

**Hvad er salmistens anliggende?
Hvilken betydning har "klogskab" i historien om syndefaldet?**

Baggrund

Sl 19 priser Skaberens storhed og herlighed, fordi han har givet sit skaberværk en universel orden. Den åbenbarer sig i døgnrytmen af dag og nat såvel som i solens gang. Himlen og jorden vidner om det for menneskene: Gud gav firmamentet og solen en lov, som de ikke overskrider, og årstiderne til at opretholde livet (sml. 1 Mos 8,22). De er uforanderlige lige som Guds trofasthed mod sit folk (Jer 31,35-26). Solens gang åbenbarer på denne måde Guds mægtigt virkende nærvær hos sit folk (ifølge E. Zenger, *Psalmen*, Freiburg 2011, 177f.).

Til fordybelse

Gud havde forbudt mennesket at spise af træet til kundskab om godt og ondt. Træet står for et menneskeligt træk, der ofte har revet mennesker og folk ned i afgrunden: selvovervurdering – ønsket om at være som Gud (v. 22). Træet står derfor også for Guds trofasthed, som vil bevare mennesket fra selvovervurderingens og selvdestruktionens afgrund.

Bibelens skabelsestekster taler om verdens og menneskets væsen og Guds relation til dem. De vidner om, at Gud er skaberens, der har skabt mennesket som sin ansvarlige modpart.

Skylder verden og hans folk ham deres eksistens, ligger også deres fremtid i gode hænder, fordi Israels Gud er herre over kaosmagterne. Samtidig priser skriftstederne verdens skønhed og orden, hvor Skaberens visdom bliver synlig og opfordrer alle skabninger til at prise Gud som skaber og opretholder af livet.

Tro og viden og deres begrænsning

Ordsp 1,1-7;
10,27-28
Præd 8,12-14
Job 38-39

Hvilken rolle spiller visdom og viden i disse skriftsteder?

Baggrund

Ordsprogenes Bog 1 priser visdommen som vejen til et lykkeligt liv. "Visdom" var den gamle orientalske viden om livet, der var fælles for Israel og dets naboer. Det var vigtigt at forstå livets og verdens orden og at indrette sit eget liv derefter. Dette var baseret på iagttagelser af livsprocesser og af de regler, der kunne udledes derfra: "Dette er, hvad jeg fandt ud af lidt efter lidt, da jeg ville finde sammenhængen, sagde Prædikerens" (Præd 7,27). I Israel var en del af denne visdom også at give agt på Guds vilje. Visdom og gudsfrygt skulle sikre et langt liv med glæde (Ordsp 10,27-28).

Prædikerens fastslår dog, at dette princip ikke holder stik, når de retfærdige lider uskyldigt. Det modsatte er ofte tilfældet, når mennesker ligger under for korrupsion og magtmisbrug. Ordsprogenes visdom kommer til kort i mødet med den smertefulde realitet.

Jobs, hans venners og også Guds *taler* er som en paneldiskussion om det samme emne: de retfærdiges uskyldige lidelse. Guds taler gør det klart, at mennesket, der altid ønsker at se fromhed belønnet med lykke (Ordsp 10,27-28), ikke kan holde Gud ansvarlig. Gud er suveræn, og menneskets forstand er begrænset (Job 38-39).

Til fordybelse

Da vi mennesker uvægerligt og uophørligt prøver at forstå verden og livet, har også kristne svar parat til at fortolke hændelsesforløb og begivenheder. Men selv Skriftens vidnesbyrd har sin begrænsning, der er resultatet af dens forfatteres respektive ståsted (sml. Job 38,4). Når man glemmer det, bliver tro let til en ideologi. Sand tro derimod er stadig åben for ny erkendelse (sml. Job 42,3).

Til eftertanke

Hvad er sand tro for mig?

Kunsten i Bibelen

2 Mos 31,1-6
1 Sam 16,16

Baggrund

Hvilke kunstneriske færdigheder beskrives her?

Kunst omtales i Bibelen først og fremmest som *håndværkskunst*. Tabernaklet blev udsmykket med mange forskellige kostbare kunstværker: guldsmedarbejde, udskåret træ og kostbare, rigt udsmykkede tekstiler. Kvinder deltog også i dette arbejde. Kunstforståelse og snilde betragtedes som en gave fra Guds Ånd.

Også *instrumentalkunsten* fandt sin plads, især ved lovsangene i gudstjenesten (f.eks. Sl 33,1-2; 149,1-3). Blæseinstrumenter (fløjter og basuner), slagtøj (pauker, bækken, lyse og klingende cymbler og andet percussion) og strengeinstrumenter (lyre, harpe og lut) understøttede sangen. At David spiller på harpe som ung, viser, at musik spillede en vigtig rolle i menneskets hverdag.

Ud over dette kender Bibelen også til *digtning og poesi* som kunstart. Især er Salmernes Bog og Ordsprogenes Bog kunstfærdigt udarbejdede tekster. Typisk for digtekunsten var parallelismen: Verselinjernes to halvdele udtrykte det samme med forskellige ord (Ordsp 26,27). Den anden halvdel kan fortsætte den førstes udsagn (Ordsp 18,10) eller udtale sig om den samme sag med modsat fortegn (Ordsp 13,3). Ved hjælp af forskellige udsagn gør parallelismer det muligt at præcisere, hvad der menes, og gør det desuden også lettere at huske tekster.

Til fordybelse

I Det Gamle Testamente tjener kunsten overvejende den religiøse kult. Den understreger derved Guds storhed og hellighed. I kristendommens historie stod kunsten lang tid i magtens og prestigens tjeneste. Men det ændrer ikke noget ved kunstens betydning for troen. Kunsten bryder med nedslidte tankesæt og opfattelser, inviterer til nye måder at se, høre og tænke på, sætter troens træk fri og giver således bolden op til en mere sandfærdig levevis.

Om kunstens værdi

Alle, der går rundt i en storby med det formål at se på kunst, vil opleve, at den byder på kunstformer af enhver slags – skulptur- og scenekunst, musik og poesi.

Monumenter minder om rædslen og smerten fra tidligere tiders fejlslagne politik og advarer om ikke at gentage den (jf. introduktionen). Kunstnerisk krævende graffiti med tekster som "Lær verden at kende med SULT-REJSER!" rammer den sociale samvittighed og giver os fornemmelsen af skizofrenien i vores aktuelle verdensorden. Plakaten af en musikgruppe bestående af medlemmer fra lande, der længe har stået fjendtlig overfor hinanden, demonstrerer, at gensidig forståelse uden for politikken stadig er muligt.

Kunsten giver det årvågne publikum blik for, hvad det (endnu) ikke er bevidst om. Den bryder med velkendte måder at tænke på, stiller spørgsmål, opfordrer til med andre øjne at se ind i sin egen verden og sig selv i sammenhæng med resten af verden og genopdage den på ny. Kunsten afslører ideologi, opfordrer til dialog og skaber relationer mennesker imellem på en sand og dyb måde. Dette er også tilfældet med de socialkritiske fotografier af den brasilianske fotograf Salgado, der retter "søgelyst mod uretfærdigheden" og således fremmer nærhed og empati. En kristusfigur, ridset ind i væggen af en fængselscelle, eller grafikken på et kort til orienteringsløb kan også give trøst og forvisning.

Der bor en kunstner i alle mennesker. Behovet for at udtrykke sig kunstnerisk er en del af det at være menneske. Vi længes efter muligheder for med kunstnerisk udtryk at dele med andre, hvad der rører sig i os. Unge bør opmuntres til at udtrykke sig kunstnerisk og til at fornemme kunstens sprog.

Resumé

Videnskab og kunst er tegn på den menneskelige forskertrang og ønsket om at udtrykke sin egen erfaring med verden på en kreativ måde. Kristen opdragelse og uddannelse fremmer den videnskabelige udforskning af verden og det at dyrke de gudgivne kunstneriske evner.

Spørgsmål til drøftelse

Udgangspunkt

1. Hvad er årsagerne til nogle kristnes forbehold overfor videnskab og kunst?

Rom 1,18-21
Hebr 11,3

2. Hvad mener I om disse udsagn?

Hvordan kan en samtale med nogen, der ikke tror på en kærlig skaber, blive værdifuld for begge parter?

Sl 19,2-7

3. Hvilken betydning har skriftstederne om skabelsen for jer?

Ordsp 10, 27-28
Præd 8,10-14

4. I hvor høj grad modsiger hhv. supplerer disse udsagn hinanden?

Hvad gør I, når jeres iagttagelser og erfaringer karambolerer med jeres tro?

Spørgsmål
til fordybelse

5. "Kunsten gengiver ikke det synlige, men gør synlig" (Paul Klee 1879-1940, tysk-schweizisk kunstner og kunstteoretiker).

Har I nogensinde oplevet dette i et kunstværk?

Hvilket værk har haft stor indflydelse på jer?

Afslutning

6. Hvad er efter jeres mening målet med den kristne opdragelse og uddannelse med henblik på videnskab og kunst?